
Inledning

Du, kära läsare, håller nu det femtionde numret av *Divan* i handen. Det firar vi med ett nummer på temat *översättning*. Är översättning överhuvudtaget möjligt? Från ett språk till ett annat, från kroppsliga uttryck till språklig artikulation, från omedveten kommunikation till medveten, från den ihågkomna drömmens absurda logik till en underliggande, latent mening?

Människan är en tolkande varelse, vi tolkar oavbrutet den omgivande världen, alla sinnesintryck och avläser kroppens alla inifrånkommande signaler. Vi skapar hela tiden mening, ja vi är dömda till mening som Merleau-Ponty skriver i *Phénoménologie de la perception*. Detta meningssökande har en av sina påtagliga manifestationer under 1900-talet i Freuds tilltro till att det är möjligt att nå kunskap om det omedvetna med hjälp av en särskild sorts tolkning, en "översättning", som utvecklats inom den psykoanalytiska tolkningstraditionen.

Tolkning inom psykoanalysen går i retrograd riktning, från manifest till latent, från yta till djup och i drömmen från bild till tal genom den analytiska processen. Drömtolkning har kommit att bli ett tolkningsparadigm inom psykoanalysen, den är modellen för tolkning av symptom, kulturella uttryck, föreställningar och fantasier. För Freud talar således drömmen ett språk som går att "översätta", men det är ett krypterat meddelande. Freud har olika metaforer för hur han tänker sig människans psyke: i hans naturvetenskap-

liga språkdräkt blir det tal om den "psykiska apparaten" och den kan ofta få karaktären av en ångmaskin med sina energiflyttningar mellan olika system. Men han använder också andra metaforer från skrivandets sfär: glömda minnen liggande i en dossier förd i god ordning, drömmar som en rebus, bildpussel och liknelsen av den psykoanalytiska utforskningen som en arkeologisk utgrävning med ritningar och inskriptioner. I *Drömtydningens* kapitel 7 utbrister Freud att drömmen är en "helig skrift" och av det måste man förstå hur hög angelägenhetsgraden är att översätta/tolka denna skrift.

På ett både lekfullt och elegant sätt sammanlänkar Paul Ricoeur Freuds begrepp "motstånd" och "sorgearbete" genom en diskussion om översättandets konst. Hans rekommendation är att avsäga sig den fulländade översättningen som ideal. John Swedenmark vidareutvecklar Ricoeurs tankar och ser översättningsarbetet som uttryck för både Kleins teori om den depressiva positionen och Winnicotts "good-enough mother". Men främst betonar Swedenmark släktskapet mellan översättning och drömande, översättning är kort sagt ett "drömyrke".

En filmskapare som lockar till tolkningar är Peter Greenaway. Psykoanalytikern Nicholas Ray gör en ingående tolkning av Greenaways film *The Pillow Book* utifrån tesen om spädbarnets receptivitet inför den vuxnes sexuella gåtfulla budskap. Han tar sin utgångspunkt i Laplanches generella förförel-

seteori, och i Jacques Andrés postulerande av en för båda könen primär femininitet. Grundtexten i *The Pillow Book* är hovdamens Sei Shōnagons klassiker *Makura no sōshi* från 1000-talets kejsarhov i Kyoto. I år har *Kuddboken* getts ut i svensk översättning från gammal japanska av Vibeke Emond, som också har översatt flera romaner av Haruki Murakami. Nina Weibull samtalar med Vibeke Emond om översättningen av Murakamis samtidsroman *1Q84*, där inte minst romanens titel ger upphov till ett mysterium. Vilka krav ställer en författare på sin översättare när han på originalspråket skildrar en magisk verklighet?

Drömmens navel – en metafor hos Freud för det som inte låter sig tolkas, ett bortom det begripliga – och den betydligt mer biologiskt grundade tesen om kastrationens berggrund är två diskurser som Judy Gammelgaard ringar in i Freuds tänkande och uppmärksammar att de tillsammans skapar en dialektik och ett sprängande av gränsen mellan natur och kultur.

Susanne Skog bedriver en sorts grundforskning om språkets natur, dess klanger och musikalitet. Projektet med en konsert av språkljud, ja det kan bara bli en konsert under förutsättning att man inte kan språket ifråga, i samma ögonblick som lyssnaren har en kännedom om språket kan denna inte annat än skapa mening och det gåtfulla och musikaliska går förlorat.

Filosoferna Marcia Sá Cavalcante Schuback och Elinor Hällén närmar sig temat översättning från olika håll. Schuback talar om erfarenheten av exil som det mest konkreta blottläggandet av översättningens rörelse mellan olika erfarenheter, ett varande i en mittemellan-rörelse. Elinor Hällén reflekterar över hur vi kan nå kunskap om det omedvetna och om begreppet *översättning*, som Freud växelvis använder med *omvandling*, kan täcka in psykoanalysens mål att göra det omedvetna medvetet. Hon fattar översättning inte som ett överförande av mening, som mellan två språk, utan vill förstå medvetandegörande som en process där översättning inte bara är förmedlande samtalar med utan *meningskapande*, en utveckling.

Poeten Marie Lundquist, som blivit ombedd att formulera sig kring numrets tema, har skrivit dikter som för varje gång man läser dem tränger allt djupare in i ämnet. Hon ger ord åt språkets översättbarhet, oöversättbarhet, bångstyrighet och egenartade kroppsliga material. Emelie Dickinsons lyskraft bara ökar. Om man skriver in bara några få ord ur en av hennes dikter på Google så identifieras de omedelbart och hennes dikter ramlar rakt i ens famn. Ett urval av hennes poesi har genom Ann Jäderlund fått ny språkdräkt på svenska och presenteras här av radiojournalisten Hedvig Weibull. Magnus William Olsson, poet och översättare, för fram tanken att den översatta dikten inte är en kopia eller variant, utan ett kritiskt exempel, den förhåller sig till originalet som ett utfall av dess möjlighet.

Psykoanalytiska resonemang om författare kan både öka förståelsen för ett verk och ibland lägga hinder i vägen. Det är inte någon ny diskussion, Olof Lagercrantz vände sig med skärpa mot i synnerhet psykiatriska tolkningar av Strindbergs *Infernokris*. Litteraturvetaren Torsten Rönnerstrand ger en bild av hur psykoanalytiska tolkningar närmast invaderat objektet Strindberg men visar också att psykoanalysen och djuppsykologin gett fruktbar inspiration till P. O. Enquist i dennes berättelse *Strindberg. Ett liv*. Psykoanalysen som en moralisk kur är utgångspunkten för hur Johan Eriksson beskriver att det moraliska subjektet är en förutsättning för psykoanalysens sätt att begreppsliggöra de psykiska problemen.

För Dag Notini har, efter många år av arbete som läkare, psykoanalytiker och psyko-terapeut, den fotografiska bilden fått en ny betydelse. Det är inte skönhet i sig (existerar den?) som fascinerar honom, men ögonblicken då han ställs inför en yta i naturen som, infärgad av sin egen lagrade historia, stillsamt förmedlar den till betraktaren. I sitt skapande vänder sig Koichi Kurita till naturen som för honom utgör en oskuldfull, skyddslös och gränslöst sårbar verklighet. För Joseph Kosuth står själva språksystemet i fokus.